

MÉ OSOBNÍ ETICKÉ OTAZNÍKY

Hana Junová

Dovolte mi, abych se na pár řádcích pokusila dotknout tématu, o kterém v poslední době přemýšlím. Bude to sdělení spíš osobní, možná budu i trochu přehánět, možná zdánlivě i trochu ironizovat, zdánlivě zlehčovat etiku, ubírat jí na ušlechtilosti, důležitosti. Ale věřím, že to naopak píše v jejích službách. Možná nám, psychoterapeutům, budu podsouvat motivy, které nemáme – anebo je nechceme mít?

Zkusme si na tuto otázku později sami odpovědět.

Nevím vlastně, o čem budu psát: o etice, nebo o psychoterapii? Kolikrát se nám stane, že se při psychoterapeutické práci dostáváme do etických dilemat. Kolik učených debat už o tom proběhlo!

Shodou okolností jsem se mnohých debat mohla sama účastnit – ať už jako členka první etické komise České psychoterapeutické společnosti nebo později jako host při projednávání etických témat na schůzkách zástupců psychologických asociací v rámci Unie psychologických asociací. Vášnivých debat o etice nebylo málo ani v etické komisi Evropské federace psychologických asociací (SCE EFPA), kde jsem mohla 8 let pracovat. Etika je hlavním tématem i pro tzv. „po-etickou“ skupinu, kterou s radostí navštěvuji dodnes. Po-etická skupina dostala jméno jako odraz svého vzniku. Když první etická komise ČPS skončila svou činnost, pěti z jejích členů bylo líto se rozejít (L. Kalousová, H. Klímová, H. Junová, M. Pečená, L. Trapková). Začaly jsme se scházet především nad etickými tématy, ale i celospolečenskými. Postupně se k nám připojili ještě tři kolegové (V. Chvála, J. Šimek a M. Vácha).

Když jsme si nedávno povídaly s dcerou Markétou o etice, mluvila o osobním etickém cítění. Myslela tím v té chvíli hranice, které bychom neměli překračovat, a jak jsou ovlivňovány naší hierarchií hodnot. Začala

jsem o tomto termínu přemýšlet a vybavila se mi jedna situace. Kdysi jsem řekla ve skupině kolegů, kteří se etikou hodně zabývají, jak jsem si začala hlídat, aby se mé případné osobní zlosti nepřetavily do mojí práce v etické komisi. Abych si pod ušlechtilé vlajícím praporem etiky neodreagovala své osobní agresivní impulzy.

Přítom reálných podnětů by mi mohla psychoterapeutická obec servírovat na stříbrném tácu spoustu: např. v posledních dvou letech šla dvě nakladatelství do rizika vydat knihy o etice (1, 2). Ptala jsem se, kolik jich bylo prodáno. Ani v jednom nakladatelství číslo nepřekročilo 400. Vážně informovanost odborné i laické veřejnosti, kam se obracet se stížnostmi. Vážně to nejdůležitější: osvěta. Stále se vyprávějí historky o neetickém chování terapeutů a stále se tomu nedaří zabránit.

To je jen něco málo z holých fakt. Jak krásně a o p r á v n ě se může zvedat kárající prst pod vlajícím praporem! Ale nepřizívají se na intenzitě kárajícího prstu i já? Když napíše – třeba i oprávněnou – kritiku stavu etiky v psychoterapii, nenapíše ji až příliš podrážděně, zveličeně, protože si právě odreagovávám zlost třeba na řidiče autobusu, který mi ujel před nosem?

Jaký tedy máme vztah k etice naší profese? Věřím, že cítíme etiku jako základ, na kterém by měl stát náš život. Pravděpodobně se shodneme, v čem všem je etika naprosto zásadně důležitá pro kultivaci vztahů, společnosti. Jsem přesvědčená, že etické chování je základním předpokladem pro psychoterapeutickou práci.

Vztah, jak všichni víme, není jednolitá plocha. Je to mozaika, která se skládá z větších – někdy i opravdu velkých – ploch, ale i malých, třeba i nepatrných kousků. Také víme, jak důležité je co nejvíc těch kousků a kousínků identifikovat, zasadit do správného místa mozaiky, vědět o nich, přijmout je, zpracovat je.

Ráda bych se věnovala těm nejrůznějším mikrokouskům mozaiky, které mohou tvořit část našeho vztahu k etice.

Jeden kousek své mozaiky jsem už nabídla: může etika sloužit i jako sublimace našich agresivních impulzů?

Můžeme se chovat eticky i proto, že se bojíme trestu, ostudy, ztráty prestiže, postavení?

Mohou být etická pravidla, kodexy oporou při naší nerozhodnosti, nejistotě?

Mohou nám etická pravidla pomoci v racionalizaci našich problémů – třeba strachu z běžného fyzického kontaktu?

Můžeme být etickými „vzornými“ dětmi, které potřebují pochvalu, ocenění?

Nenabízí nám etika „patent na pravdu“, o což se až příliš ochotně může opírat naše Superego?

Můžeme se tím, že se chováme eticky, cítit ušlechtilější, případně lepší než ti druzí, kteří se tak nechovají?

Nebo naopak, proč můžeme mít potřebu kritizovat lidi, kteří se chovají eticky, a soudit, že to přehánějí?

Můžeme tím, že bojujeme za etické chování, mít až omnipotentní pocit, že zlepšujeme svět, nebo alespoň náš český, psychotherapeutický?

Nebo, že naším prosazováním etiky ochraňujeme klienty před jinými, méně zodpovědnými kolegy – kdy tedy jde spíš o dialog s kolegy než ochranu klienta?

Mohou být námi proklamované etické principy nějakým druhem dialogu s makrospolečností, která je – ať už právem nebo neprávem – považována za amorální?

Posloucháme etické zákony, protože jsme celý život zvyklí se podřizovat pravidlům, zákonům?

Chrání přimknutí k etice před vlastní

chutí „zlobit“, chovat se neeticky, porušovat pravidla?

Nebo naopak nám etické kodexy nabízejí vítanou možnost provokovat, nerespektovat, případně riskovat komplikace?

Může být etika obranou před naším strachem, že klientovi nepomůžeme, nebo dokonce ublížíme?

Je to množství otázek, na které vlastně neumím jednotlivě odpovědět. Ale asi i toto má etika společné s psychoterapií – že si otázky klademe a pak sami v sobě hledáme odpovědi. Najdeme ještě další, specificky naše vlastní střípky do mozaiky vztahu k etice? Střípky, které nejsou vždycky ušlechtilé, jsou třeba narcistické, agresivní, omnipotentní, nebo naopak úzkostné, nejisté? Střípky, které k nám ale patří, které si uvědomujeme, dokážeme je přijmout a které nám pomáhají víc rozumět našim vztahům a tedy i našemu osobnímu, vlastnímu vztahu k etice? Které tvoří ono osobní etické cítění? Pojdme je hledat a nacházet, zasazovat do mozaiky! Považuji tuto – možná nelehkou a ne vždy příjemnou – práci za hodně důležitou.

Přes padesát let mě psychoterapie provází v životě. Píši tyto řádky, protože věřím, že když si dokážeme co nejvíc částí i částiček mozaiky uvědomit, přijmout je a zpracovat jako součást své mozaiky vztahu k něčemu nebo někomu, pak výsledný vztah bude opravdovější, jednoznačnější. Moc bych si přála, aby se nám to dařilo i ve vztahu k etice psychoterapeuta. Etika naší profese nám za to jistě stojí.

LITERATURA:

- Lindsay, G., Koene, C., Ovreeide, H., Lang, F. (2010). *Etika pro evropské psychology*. Praha, Kroměříž: Triton.
- Weiss, P. a kol. (2011). *Etické otázky v psychologii*. Praha: Portál.